

XVII.Yüzyıl Sonlarında İstanbul-Edirne Arasındaki Menziller ve Bazı Menzilkeş Köyler*

Menzils and the Villages of Menzil between Istanbul and
Edirne at the Last Period of the 17th Century

Sema ALTUNAN**

Öz

Osmanlı İmparatorluğu siyasal birliğini sağladıktan sonra, Rumeli'de yayılma politikası izledi. Osmanlılar mevcut ana yolları kullanarak Rumeli'de üç yolda ilerlediler. Bu yollardan biri Romalılar ve Bizanslılardan beri askeri amaçla kullanılan "Via Militaries" olarak adlandırılan yoldur. Osmanlı üçlü yol sisteminde orta kolu oluşturan bu yol İstanbul'dan başlıyor, Silivri, Çorlu, Edirne, Filibe, Sofya ve Niş'ten geçerek Belgrat'a ulaşıyordu. Haberleşmede kullanılan bu yollar özellikle Rumeli'de Osmanlı ilerleme yönünü de gösteriyordu. Merkezi kol olarak da bilinen orta kol askeri öneminden dolayı Osmanlı'nın bu yöndeki seferlerinde ordunun izlediği güzergah olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Menzil, Askeri Yol, Menzilkeş Köyler, İstanbul, Edirne.

Abstract

After the Ottoman Empire had formed a political union, focused on Roumelia and followed the policy of expansionism in Roumelia. The Ottomans, who used the main roads available then, followed three ways to reach Roumelia. One of these roads was Roumelia main road, which was also called Via Militaries since it had been used by Romans and Byzantines for military purposes. This road, which was the middle road of the Ottoman's three road system, had a starting point in İstanbul and was leading Belgrade via Silivri, Çorlu, Edirne, Filibe, Sofia and Niş.

* Bu makale Londra'da 8-12 Haziran 2002 tarihinde yapılan 15-CIEPO sempozyumunda bildiri olarak sunulmuş, basılamamıştır. Çalışma yeni çalışma ve eklemelerle genişletilmiştir.

** Yrd.Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

These roads, which were used in communication, also showed the direction of Ottoman's proceedings in Roumelia. The middle road known also as central road due to its military importance were used as military itinerary in Ottoman's campaigns in this direction.

Key Words: *Menzil, Military Roads, Villages of Menzil, İstanbul, Edirne.*

Giriş

Osmanlı Devletine başkentlik yapmış olan iki önemli merkez; İstanbul ve Edirne arasındaki menzillerin XVII.yy. sonlarındaki durumu bu bildirinin konusunu oluşturmaktadır. Bu menzilleri tek tek incelemeye geçmeden önce Osmanlı Devletinde menzillerin önemine ve işlevlerine değinmek yerinde olacaktır.

Osmanlı Devletinde menziller gerek Anadolu da gerekse Rumeli de üçlü yol ağı üzerinde belirli noktalarda oluşturulmuş konaklama merkezleridir.¹ Birinci işlevleri Osmanlı Devletinin resmi haberleşme hizmetini yerine getirmek olan menziller posta istasyonları olarak görev yapmışlardır². Aynı zamanda buldukları yerin ve yolların güvenliğini sağlamak, yöreye sosyal ve ekonomik hareketlilik kazandırmak ve sefer sırasında ordunun konaklama ihtiyacını karşılamak gibi işlevleri de bulunmaktadır. Özellikle sefer sırasında ordudaki asker ve hayvanların yem ve zahire ihtiyaçlarının karşılandığı merkezler³ olarak askeri fonksiyonları büyük olmuştur.

Yerine getirdikleri askeri⁴, ekonomik ve sosyal işlevlerinin yanı sıra birinci işlevleri resmi haberleşmeyi sağlamak olan menziller bu işlevlerini ulaklar aracılığıyla yerine getirmişlerdir.⁵ Osmanlı Devletinde menzil

¹ Menzil kelime olarak; konak, iki konak arası ve bir konak yol anlamlarına gelmektedir. (Bkz. Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türki*, İstanbul, 1978, s.144; M Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II (İstanbul, 1983),s.479; Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lugatı*, İstanbul, 1986, s.221 vd.

² Menzillerle ilgili bkz. Yusuf Halçoğlu; *Osmanlılarda Ulaşım Ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara, 2002; Ayrıca bkz. Sema Altunan; "Osmanlı Devletinde Haberleşme Ağı: Menzilhaneler", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10, s. 913-919.

³ Sefer sırasında ordunun ihtiyaç duyduğu işenin cinsi ve miktarı, ordunun izlediği güzergah üzerinde bulunan menzillerde toplanırdı. Bunun için menzilin bulduğu yerdeki kazanın kadısına bir ferman gönderilirdi. Menzillerde toplanan işenin cinsi ve miktarıyla ilgili olarak bkz. Rıza Bozkurt, *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*, Ankara, 1966, s. 21-42.

⁴ Menzillerin askeri fonksiyonları için bkz. Yaşar Ertaş, "XVIII. Yüzyıl Başlarında Rumelideki Menzillerin Askeri Fonksiyonları", *CBÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 91-98.

⁵ Ulak sistemi ile ilgili bkz. Colin J.Heywood, "The Ottoman Menzilhane and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth Century", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi*

teşkilatı oluşturulmadan önce de resmi haberleşme ulaklar aracılığıyla yapılmıştır. Devletin kuruluşundan itibaren ulaklara yerine getirdikleri bu önemli hizmet nedeniyle büyük bir hareket özgürlüğü tanınmıştır.⁶ Bunlar Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) XVI.yy sonlarına doğru bir düzen altına alınarak, belirli noktalarda kurulan menzilhanelerde dinlenmeleri ve menzil beygiri almaları sağlanmıştır.⁷ Böylece resmi haberleşme bir düzen içinde menzilhaneler aracılığıyla yapılmaya başlanmış ve bir “Menzil Sistemi” ortaya çıkmıştır.

Osmanlıların üçlü yol ağı⁸ ile imparatorluk içindeki bütün yollar başkent İstanbul’a bağlanarak merkezle-taşra arasındaki resmi iletişim sağlanmıştır. Haberleşmede kullanılan bu yollar özellikle Rumeli’de Osmanlı ilerleme yönünü gösteriyordu. Sağ kol⁹, sol kol¹⁰ ve orta kol olarak sınıflandırılan bu yollardan özellikle Rumeli’deki merkezi kol olarak da bilinen orta kol askeri öneminden dolayı, Osmanlıların bu yöndeki (İstanbul-Belgrad güzergahı) seferlerinde ordunun izlediği güzergah olmuştur.¹¹ Dolayısıyla bu kol üzerindeki menzillerin de askeri önemi bir kat daha artmıştır. Nitekim askeri öneminden dolayı bu yol Osmanlı hakimiyeti öncesinde de Via Militaris olarak adlandırılmıştır. Osmanlılar için bu yolun büyük önem taşımasının temelinde yatan neden Balkanların belkemiğini oluşturan bu yola hakim olmanın Balkan Yarımadasını büyük ölçüde kontrol

Kongresi Tebliğleri, Yay.Haz. O.Okyar-H.İnalçık, Ankara, 1980, s. 179-186.

⁶ Ulaklar, “ulak hükmü” ile ihtiyaç duydukları hayvanları ücretsiz alıyorlardı ve her türlü ihtiyaçları karşılanıyordu. Ancak zamanla halkın zorla beygirlerini alarak halka zarar vermeye başladıkları görülünce yeni düzenlemelere gidilmiştir. (bkz. Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım Ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara, 2002, s. 182)

⁷ Sadrazam Lütfi Paşa tarafından yapılan düzenlemeyle ulaklara devlet tarafından “ınam hükmü” adıyla bir belge verilerek bu belge ile yalnızca menzillerden beygir almaları ve halkın zarar görmemesi amaçlanmıştır. (Lütfi Paşa, *Tevarih-i Al-i Osman*, İstanbul, 1341, s. 373; Lütfi Paşa, *Asaf-nâme*, İstanbul, 1326, s. 11 vd.)

⁸ Osmanlı yol sistemi için bkz. İsmet Miroğlu, “Osmanlı Yol Sistemimine Dair”, *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi*, 15 (İstanbul, 1997) s. 241-252; M. Hanefi Bostan, “Osmanlı Devletinde Yol ve Haberleşme Sistemi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 82 (1993), s. 63-67.

⁹ Rumeli sağ kol üzerindeki menziller için; Sema ALTUNAN, “The Communication Network in Silistre Province in 18th Century. Rumeli Right Branch Menzilhane(s)”, *The Balkan Provinces of the Ottoman Empire-Economy, Society, Culture: XVIIIth-XXth Centuries. A Conference of Bulgarian and Turkish University History Lecturers*, University of Sofia “St. Kliment Ohridski Sofia 5-6 October, 2001, (bildiri yayınlanmamıştır).

¹⁰ Rumeli sol kol üzerindeki menziller için bkz. Colin Heywood, “Osmanlı Döneminde Via Egnatia: 17.Yüzyıl sonu ve 18. Yüzyıl Başında Sol Kol’daki Menzilhaneler” *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, Editör: Elizabeth A. Zachariodou, İstanbul, 1999, s. 138-160.

¹¹ Rumeli orta kolun izlediği güzergah şöyledir: İstanbul-Silivri-Edirne-Filibe-Sofya-Niş-Yagodina-Belgrad-İstanbul-Büyük Çekmece-Silivri-Çorlu-Karıştıran-Lüleburgaz-Babaeski-Kuleli-Edirne-Cisr-i Mustafa Paşa, Filibe ,Sofya, Niş, Belgrad, (Müderrişoğlu, *Türkler Ansiklopedisi C.10, s. 921*).

altına alma anlamına gelmesidir. Nitekim üçlü yol sistemi içinde en işlek olan yol da işte bu orta kol olmuştur. Dolayısıyla bu yol üzerinde bulunan menziller de önemli işlevleri yerine getirmişler ve yoğun bir ulak trafiğine sahne olmuşlardır.

Bu çalışmada üzerinde durduğumuz İstanbul ile Edirne merkezleri arasındaki menziller de Osmanlı üçlü yol sistemi içinde işte bu orta kol üzerinde yer almışlardır. XVII.yy. sonlarında seferler nedeniyle orta kol üzerindeki menzillerin kapasiteleri arttırılmıştır. Özellikle İstanbul ile Edirne arasında yoğun bir ulak trafiği yaşanmıştır. Bu iki merkez arası “Sultan/Devlet Yolu”, “İstanbul Caddesi” ve “Ulu Yol” olarak adlandırılmıştır. Ayrıca bu yol, menzillerde inşa edilen menzil külliyesiyle de dikkat çekmektedir.¹²

İstanbul, başkent olarak ve taşra ile iletişimi sağlayan bir merkez olarak şüphesiz büyük bir öneme sahipti. Rumeli'nin en önemli istasyonlarından biri olan Edirne ise kavşak noktası olması açısından İstanbul'dan sonra ikinci derecede önemli bir merkezdi. İmparatorluğun kurye trafiğinin en yoğun olduğu yer Edirne'ydi.¹³ Özellikle savaşlar nedeniyle bu yoğunluk daha da artıyordu. Bu durumda İstanbul'dan Edirne'ye dek uzanan yol üzerinde yer alan menzillerde de yoğun bir faaliyet yaşanıyordu. Başkent ile Edirne arasındaki iletişimin seri ve güvenilir bir şekilde olması bu iki merkez arasındaki menzillerin yeterli bir kapasite ile düzenli olarak işlemesine bağlıydı. Özellikle de incelediğimiz dönemde (XVII. yy. sonları) seferlerin artması ile birlikte resmi haberleşmede ve konaklamada artan talebin karşılanma çabalarıyla dikkat çekmektedir. Bu tarihlerde menzil defterlerinde seferler nedeniyle artan ulak trafiğinin karşılanması amacıyla bu yöndeki menzillerin kapasitelerinin arttırıldığı görülmektedir. Kapasiteleri arttırılan menzillerin doğal olarak masraflarında da artışlar izlenmektedir. Bu artan masrafları karşılamak amacıyla menzilin yükünü çeken menzilkeş köy ve kasabalara ek vergiler konma yoluna gidilmiştir.

Menzilin sürekliliğini sağlamak amacıyla menzillerin civarındaki köy ve kasaba halkı menzilkeş tayin edilmişlerdir. Menzilkeş tayin edilen köy ve kasabalar, menzillerin masraflarını karşılamak ve çeşitli işlerini görmekle yükümlü tutulmuşlardır. Menzilkeş tayin edilen köyler gelirlerine göre menzile para veya mal vermişlerdir. Bu hizmetlerinin karşılığında da çeşitli örfi vergilerden ve avarızdan muaf tutulmuşlardır.¹⁴

¹² Menzil külliyesi için bkz. M.Fatih Müderrisoğlu, “Menzil Kavramı ve Osmanlı Devleti'nde Menzil Yerleşimleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10 (Ankara, 2002), s. 920-925; Gülçin Küçükkaya, “Mimar Sinan dönemi İstanbul-Belgrad Arası Menzil Yapıları Hakkında Bir Deneme”, s. 183-254. Fatih Mühürdaroğlu, “Mimar Sinan'ın Ana Yollar Üzerinde İnşa Ettiği Menzil Külliyesi”, *Milli Kültür*, 71 (Nisan 1990), s. 27-29.

¹³ Heywood, s.182

¹⁴ Yusuf Halaçoğlu, “Klasik dönemde Osmanlılarda Haberleşme ve Yol Sistemi”. *Çağın*

Menzillerin civarındaki köy, kasaba ve kazalara ait avarız ve nüzül vergilerinden sağlanan gelirin yanısıra, bir yerin gümrük malından ve cizye malından da menzilhanelere gelir sağlanmıştır. Örneğin Bergos Menziline gelirleri arasında Tekirdağ gümrük malından, Silivri Menzili gelirleri arasında da İstanbul cizye malından sağlanan gelirler yer almaktadır. Olağanüstü durumlarda özellikle sefer zamanında menzilhanelerin daha çok menzil beygirine ve paraya ihtiyaç duymaları üzerine artan giderleri karşılamak amacıyla menzilhanelerin civarındaki köy ve kasaba halkından yeni vergiler alınmıştır. Bu vergi para olarak veya para karşılığı mal olarak da alınmıştır. Menzil imdadiyesi genellikle menzilhanelerin yakınındaki köy ve kasaba halkının avarız ve nüzül akçesinden karşılanmıştır.¹⁵

Menzilhaneler merkezi hazine tarafından maddi olarak desteklenmişse de bu sınırlı ölçülerde olmuş; menzilin ayakta kalması büyük ölçüde menzilkeş köylerin desteği ve alınan imdadiyelerle mümkün olmuştur. Özellikle seferler sırasında, daha hızlı haberleşmeyi sağlamak amacıyla menzildeki menzil beygirlerinin sayıları arttırıldığından, artan masrafları karşılayan menzilkeş köy ve kasabaların yükü de artıyordu. Menzilhanelerdeki masrafların önemli bir bölümü menzil beygirlerinin bakımı ve beslenmeleri için yapıyordu. Menzilhanedeki bir beygirin yıllık ortalama masrafı 147,5 guruş (=17.700 akçe) idi. Savaş sırasında menzil beygiri sayısının bazen bir kat artış gösterdiği göz önüne alınırsa menzilhanelerdeki sadece menzil beygiri masraflarının ne boyutlara ulaştığı anlaşılabilir. Bütün bu masraflar menzilkeş köy ve kasabaların desteği ile karşılanıyordu.

Görüldüğü gibi menzillerin işlemesi ve sürekliliğinin sağlanmasında menzillerin civarında bulunan ve menzilkeş tayin edilen köy ve kasabaların önemli katkıları olmuştur. Bu yüzden Menzil sistemi içinde menzillerle, menzilin yükünü çeken bu köy ve kasabaları bir bütün olarak değerlendirmek gereklidir.

Aşağıda, Menzil Defterlerinde yer alan verilere dayanılarak 17.yy sonlarında İstanbul'dan Edirne'ye dek uzanan menzillerin gelir ve giderleri tek tek ele alınarak incelenmiştir.

1-İstanbul Menzili

XVII.yy sonlarında İstanbul Menziline bir zimmi menzilci olarak görev yapmıştır. İstanbul menzili örneğinde olduğu gibi menzilciler

Yakalayan Osmanlı, IRCICA, Yay.Haz.E.İhsanoğlu-M.Kaçar, İstanbul, 1995, s. 18.

¹⁵ Nüzül, sefer sırasında askerlerin iâşesi için zahire olarak alınan bir vergi çeşididir. (M.Zeki Pakalın, C.II,s. 104 C.III, s. 300, Lütfi Güçer, *XVI ve XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964, s. 95 vd., 115 vd.).

müslümanların yanı sıra gayrimüslimler arasından da seçilebiliyordu¹⁶. Menzilci seçiminde halkın görüşü de alınır ve menzilci tayin edilen kişinin ismi ve tayini başkente bildirilirdi. Menzilcilerin tayininde sancak idarecileri ve ileri gelenlerin rolü büyüktü. Mütesellim, kadı, müftü, ayan ve eşraftan kimselerin uygun gördükleri varlıklı biri bir yıllığına peşin ücretle menzilci olarak tayin ediliyordu¹⁷. Ancak bir yılın sonunda İstanbul Menziline olduğu gibi genellikle yine aynı kişinin menzilci tayin edildiği görülmektedir. Menzilci tayin edilen kişinin görevi, Menzilin düzenli ve sürekli hizmet vermesini sağlamaktır. Menzilciler bu hizmetleri karşılığında avarız-ı divaniye ve tekalif-i örfiyeden muaf tutulmuşlardır. Menzilin yönetimi ve işleyişi menzilciye ait olduğundan menzilcinin menzili çekip çevirecek yetenekte ve işbilir olmasına özen gösterilirdi.

Segar adlı bir zimminin menzilci olarak görev yaptığı İstanbul menziline 1103-1104/1691-1692 yılları arasında yıllık masrafı 447.360 akçe olarak kayıtlıdır. 20 adet menzil beygirinin hizmet verdiği menzilde bir beygirin günlük masrafı ise 52 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu masrafın içinde 20 akçe arpa, 10 akçe saman, 3 akçe torba ve yular, 6 akçe sürücü, 10 akçe odacı, eşici, seyis¹⁸ ve ahır kirası ile 3 akçe nal ve mih sayılmıştır. Buna göre 20 adet menzil beygirinin günlük masrafı 1.040 akçeye ulaşmaktadır. Menzilin 354 gün hizmet verdiği gözönünde bulundurulursa bu rakam yıllık 368.160 akçeye çıkmaktadır. Bundan başka her bir menzil beygirinin 33 guruştan olmak üzere 20 menzil beygirinin 660 guruş(=79.200 akçe)¹⁹ beygir bahaları kaydedilmiştir. Bu durumda menzilin yıllık toplam masrafı 447.360 (= 368.160+79.200) akçeye ulaşır.²⁰

Ayrıca 1104-1105/1692-1693 yılları arasında menzile imdad olarak 10 menzil beygiri daha kaydedilmiştir²¹. Bu beygirlerin günlük masrafları her

¹⁶ Menzilcilik görevini üstlenen gayrimüslimler, hizmetleri karşılığında yeniçeri oğlanı vermekten muaf tutulmuşlardır (Hikmet Tongur; *Türkiye'de Genel kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, Ankara, 1964, s. 109; Halaçoğlu, "Klasik Dönemde Osmanlılarda Haberleşme ve Yol sistemi", s. 18.

¹⁷ Musa Çadırcı, "Posta Teşkilatı Kurulmadan önce Osmanlı İmparatorluğunda Menzilhane ve Kiracıbaşlık", *VIII Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976)*, C.II, Ankara, 1981, s. 1360; Yücel Özkaya, "XVIII.Yüzyılda Menzilhane Sorunu", *DTCFD*, XXVIII (3-4), Ankara, 1970, s. 339. Halaçoğlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Menzil Teşkilatı ve Yol sistemi*, İstanbul, 1982, s. 149.

¹⁸ Sürücü, odacı, eşici, seyis menzilde hizmet veren görevlilerden bazılarıdır. Sürücüler, ulaklarla birlikte giderek hem ulaklara rehberlik yaparlardı hem de başka menzile ulaşan ulakların kullandığı kendi menziline ait beygirleri geri getirirlerdi. Menzilin iç hizmetlerinden olan hademeler hayvanların bakımı ile uğraşırken, ahır kethüdası, seyis, odacı ve aşçılar gördükleri hizmetlerine karşılık ücret alırlardı. (Halaçoğlu "Klasik Dönemde Osmanlılarda Haberleşme ve Yol Sistemi", s. 18).

¹⁹ Bu tarihte 1 esedi guruş 120 akçedir.(Bkz.*KK.Nr.2742*, s. 4, *MAD 4034*, s.5)

²⁰ *KK.2742*, s. 4.

²¹ İmdâdiye nakit veya zahire olarak alındığı gibi bazen çevre kaza ve köylere beygir tevzi

biri yine 52 akçeden hesaplandığında 520 akçe; yıllık masrafları ise 354 günlük hizmet süresine göre 184.080 akçe; beygir bahası ise yine her biri 33 esedi guruştan 330 esedi guruş (= 39.600 akçe) dir. Bu 10 menzil beygirinin yıllık toplam masrafları ise 223.680 akçe (=184.080+39.600) olarak hesaplanır.²²

Bu durumda İstanbul menzilinın 1104-1105/1692-1693 yılları arasında yıllık toplam masrafı, 20 adet menzil beygiri ve 10 adet imdad olarak yazılan beygirlerle birlikte 671.040 (= 447.360+223.680) akçedir.

2- Büyük Çekmece Menzili

XVII.yy'a ait menzil defterlerine kayıtlı olmayan bu menzil XIX.yy'da redif askerinin oluşturulması sırasında menzil noktalarını ve mesafelerini göstermek amacıyla düzenlenen cetvelde yer almış; İstanbul'a 6 saatlik mesafede olduğu belirtilmiştir.²³

3- Silivri Menzili

İstanbul menziline menzilci olan Segar adlı zimmi aynı zamanda 1691'den 1694'e kadar Silivri Menziline de görev yapmıştır. Bu örnek aynı kişinin birden fazla menzilin yönetimini üstlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte bir menzilin birden çok menzilci tarafından da idare edildiği olmuştur. Çorlu, Bergos, Kuleli ve Edirne menzillerinde bunun örnekleri görülmektedir. Aynı zamanda aynı aileden birkaç kişinin menzilcilik görevini üstlendikleri de olmuştur. Örneğin Bergos menziline 1694-1695 yılları arasında aynı aileden baba, oğul ve torun menzilcilik görevini üstlenmiştir.

XVII.yy sonlarında, özellikle bu yönde artan seferler nedeniyle Silivri Menzilinın beygir sayısı sürekli artırılmıştır. 1691'de menzil sayısı 18'den 30'a çıkarılmıştır. Bu 30 menzil beygirinin günlük masrafı, her birinin günlük ortalama 52 akçelik bir masrafı olduğu göz önüne alınırsa 1.560 akçe olarak hesaplanır. Yılda 354 gün hizmet veren menzilde, menzil beygirlerinin yıllık masrafları ise 552.240 akçedir. Bundan başka her biri 33 esedi guruştan, beygir bahaları hesaplandığında 990 esedi guruş (118.800 akçe) bulunur. Menzil beygirlerinin yıllık masrafları ile beygir bahalarının toplam tutarı 671.040 (=552.240+118.800) akçedir.²⁴

Öte yandan savaşlar nedeniyle menzil beygirlerine olan ihtiyacın artması üzerine menzile 1692 yılında imdad olarak 20 menzil beygiri daha

ediliyor veya beygirlerin masrafları isteniyordu. (Halaçoğlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Menzil Teşkilatı ve Yol Sistemi*, s. 136.)

²² *KK.2742*, s. 5; *MAD 4034*, s. 5.

²³ *Redif Askeri Talimatnamesi Sureti, Süleymaniye Kütüphanesi, Türkçe yazmalar, Hüsrev Paşa Kıs.nr. 813/4.*

²⁴ *KK.2742*, s. 5; *MAD. 4034*, s.5.

yazılarak, beygir sayısı 50'ye çıkarılmıştır. Buna göre imdad olarak yazılan 20 menzil beygiri ile birlikte menzilin yıllık toplam masrafı 1.118.400 (= 671.040+447.360) akçedir. Bu masrafın 372.800 akçelik kısmı Hazine-i Amire tarafından geriye kalan 745.600 akçelik kısım ise İstanbul cizye malından karşılanmıştır.²⁵

Askeri önemi büyük olan orta kolun İstanbul'dan sonra en önemli menzil noktalarından biri olan Silivri menziline 1691'den itibaren savaşlar nedeniyle yoğun bir ulak trafiği yaşanmıştır. İstanbul'a 12 saatlik mesafede bulunan menzilin²⁶ haberleşmeyi sağlıklı ve hızlı bir şekilde sağlayabilmesi için menzil beygiri sayısı sürekli artırılmıştır. Buna göre menzildeki beygir sayısı 1691'de 18'den 30'a, 1692'de 50'ye, 1693'te 80'e, 1694'de 130'a ve ardından aynı yıl 150'ye çıkarılmıştır.²⁷

Öte yandan 1105/1693'de İstanbul ve Silivri menzillerindeki beygirlerin ihtiyaçlarını karşılayacak ot ve arpa sıkıntısı çekilmiştir. Savaşlar nedeniyle, beygir sayılarının artması ile ot ve arpaya olan ihtiyacın da artmasından başka üstelik birde menzildeki otluk ve arpa mahzeninin yanması bu sıkıntıya yol açmıştır. İstanbul ve Silivri menzillerinde menzilcilik görevini sürdüren Segar bu durumu merkeze ileterek zararın karşılanmasını ve kendisine menzillerin masraflarının karşılanmasında kolaylık sağlanmasını istemiştir (26.Ca.1105).²⁸

Bu durumda Silivri menziline 50 menzil beygiri beslemek üzere beygir bahası ve masrafları için yılda 1.118.400 akça ve İstanbul menziline de 30 menzil beygiri beslemek üzere beygir bahası ve masrafları için yılda 671.040 akçe olmak üzere her iki menzil için toplam 1.789.440 akçe tayin olunmuştur. Ayrıca Nisan 1692-Nisan 1693 tarihleri arasında 100.000 akçe imdad verilmiştir. Böylece bir yılda iki menzil için toplam 1.889.440 akçe tayin edildiği kayıtlıdır.²⁹

Bununla birlikte her iki menzilin de menzilcisi olan Segar, 1692-1693 yılları arasında büyük bir zarara uğramış, İstanbul yangınında 5.000 kileden fazla arpası yanmıştır. Üstelik yine aynı tarihlerde Çorlu, Bergos ve Kuleli menzillerinin bozulması nedeniyle Silivri Menzili beygirleri Edirne'ye kadar gitmek zorunda kaldıklarından çoğu helak olmuştur. Bunun üzerine menzili Segar kendi malından yeniden beygir tedarik ederek masraflarını karşılamaya çalışmışsa da çok eksikliğinin olduğu tespit edilerek, menzilin hizmet vermesini sağlamak amacıyla gerekli yardımlar yapılmıştır.

²⁵ *KK.2742*, s.4

²⁶ Redif Askerleri Talimatnamesi

²⁷ *KK 2742*, s. 4; *MAD 4030*, s. 47.

²⁸ *KK. 2742*, s. 5.

²⁹ *KK. 2742*, s. 6.

Ertesi yıl (1106/1694) Silivri menziline Arslan adlı bir zimmi Silivri kadı naibi olan Mevlana Mehmed bin İsmail'in şer'i hüccetiyle, Segar'ın vekili olarak menzilci tayin edilmiştir (21 L. 1106).³⁰ Ayrıca 1694'de menzilin beygir sayısı 130 olarak kayıtlıdır ve yapılan 20 adetlik bir artışla beygir sayısı 150'ye çıkarılmıştır. Böylece önemli devlet işlerinin aksatılmadan görülmesi ve resmi haberleşmenin hızlı bir şekilde sağlanması amacıyla gelen ulaklara yeteri kadar menzil beygiri verilmesine çalışılmıştır. Ayrıca bir menzil beygirinin diğer bir menzile geçirilmemesi ve menzil civarındaki kasaba halkından beygir talep edilmemesi, halkın sıkıntıya sokulmaması yolunda menzildiden taahhüd alınmıştır. Böylece her menzilci seçiminde ve atanmasında alınan sözlü ve yazılı taahhütlerle menzildinin yetkilerini kötüye kullanmasının ve menzil civarındaki halkı sıkıntıya sokmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Silivri Menzili, Büyük Çekmece Menziline 6 saat İstanbul Menziline ise 12 saatlik mesafede hizmet vermiştir.

4- Çorlu Menzili

İstanbul ve Silivri menzillerinden başka Çorlu menziline de menzilci olan Segar adlı zimminin, Çorlu menziline üzerinden alınmasına yönelik talebi dikkate alınarak yerine yine o bölgeden güvenilir bir kişinin menzilci seçilmesi emredilmiştir. (9 Za 1102) Bu arada da menzil işlerinin vilayeti tarafından yürütülüp düzene sokulması için gerekli düzenleme yapılmıştır.

Bu tarihte (1690) Çorlu menziline 6 adet menzil beygiri kayıtlıdır. Menzilin 104.436 akçelik masrafı ise Çorlu Kasabası "nefsi" tarafından karşılanmaktadır.(15 Recep 1102)³¹.

1691 yılından itibaren Çorlu menziline Mehmed ve Ahmed adlı kişiler Çorlu kasabası naibi Mevlana Şeyh Osman'ın hüccetiyle menzilci tayin olunmuşlardır. Bu tarihte menzilin beygir sayısında artış görülmektedir. Zam olarak 14 menzil beygiri kaydedilmiştir. Artan menzil masraflarını karşılamak üzere Çorlu Ermenileri ve Çorlu kasaba halkı avarız karşılığı menzilkeş tayin edilmişlerdir³².

Böylece 1103-1104/1691-1692 yılları arasında menzilin toplam beygir sayısı 14 adetlik artışla birlikte 20'ye ulaşmıştır. Menzilin yıllık masrafı ise 352.800 akçe olarak kaydedilmiştir. Beygir masrafları ise her biri 39 akçeden günlük 780 akçe ve yıllık (360 gün) ise 280.800 akçe olarak hesaplanmıştır. Beygir bahası ise her biri 30 guruştan 600 esedî guruş

³⁰ *KK. 2742*, s. 7.

³¹ *KK. 2742*, s. 9.

³² Halkın menzil imdadı için verdikleri akçeden başka yükümlülükler altına sokulmamaları ve rencide edilmemeleri için fermanla emir verilmiştir. (20 N 1103) (*KK. 2742*, s. 9)

(=72.000 akçe) olarak belirtilmiştir.³³ Bu masrafların bir kısmı Çorlu halkından avarız karşılığı sağlanmıştır.

Buna göre Çorlu kasabası nefisinden 250.000 akçe, Ermenilerden de 10.000 akçe olmak üzere yıllık toplam 260.000 avarız karşılığı alınmıştır. Ayrıca Çorlu menziline imdad olarak alınan 91.406 akçe ile menzile sağlanan gelir 351.406 akçeye yükselmiştir.³⁴

Ayrıca Çorludan, Çorlu köylerinden, Ereğli'den, Bergos'dan ve Midye'den imdad olarak her birinden 7.000 akçe olmak üzere toplam 35.000 akçe menzil gelirleri arasında yer almaktadır.³⁵

1691-1692 yılları arasında Çorlu menziline Mehmed ibni Ahmed sürerken 1692-1693 yılları arasında Hacı Mehmed ve Emrullah adlı kişiler 500.000 akçe ile menzilci tayin edilmişlerdir. (Gurre-i N 1104)³⁶ Bu tarihte Çorlu kasabası nefisinden avarız karşılığı 104.436 akçe; Çorlu kasabası halkı ve Ermenilerden 155.564 akçe³⁷; Hazine-i Amire'den 91.406 akçe menzilin masraflarını karşılamak üzere tahsis edilmiştir. Ayrıca imdad olarak; Çorlu'dan 25.000 akçe, Çorlu köylerinden 30.000 akçe, Bergos nahiyesinden 40.000 akçe, Ereğli nahiyesinden 23.594 akçe, Midye nahiyesinden 30.000 akçe olmak üzere toplam 148.594 akçe alınmıştır. Böylece menzil gelirlerinin yekünü 500.000 akçeye ulaşmaktadır.³⁸

12 Receb 1105/1693 tarihli fermanla Çorlu menziline yeni bir menzilcinin tayin edildiği görülmektedir. Bölge halkından Mehmed bin Murtaza adlı kişi 106.000 akçe ile ve 50 aded beygirle menzili sürmek üzere görevlendirilmiştir.³⁹

Nisan 1693-Nisan 1694 tarihleri arasında ise Ahmed bin Abdullah adlı bir şahsın yönetiminde⁴⁰ bulunan menzile Çorlu Kasabası nefisinde yaşayan Çorlu ahalisinden 250.000 akça ve Çorlu Ermenilerinden ise 10.000 akçe avarız karşılığı olmak üzere 260.000 akçe tayin edilmiştir. Ayrıca Çorlu Menziline imdad olarak; Çorlu'dan 25.000 akçe, Çorlu köylerinden 30.000 akçe, Bergos nahiyesinden 40.000 akçe, Ereğli nahiyesinden 23.594 akçe ve Midye nahiyesinden 30.000 akçe olmak üzere toplam 148.594 akçe tayin edilmiştir. Bütün bunlara Hazine-i Amire tarafından verilen 141.406 akçe de ilave edildiğinde menzilin geliri 550.000 akçeye ulaşmaktadır.⁴¹

³³ *KK. 2742*, s. 9; *MAD 4034*, s. 9.

³⁴ *KK. 2742*, s. 9.

³⁵ *KK. 2742*, s. 9.

³⁶ *KK. 2742*, s. 9.

³⁷ Avarız karşılığı alınan 155.564 akçenin 145.564 akçelik kısmı Çorlu ahalisinden kalan 10.000 akçelik kısmı da Ermenilerden alınmıştır. (*KK. 2742*, s. 9.)

³⁸ 104.436+155.564+91.406+148.594= 500.000 akçe.

³⁹ *KK. 2742*, s. 9.

⁴⁰ Menzilci, Çorlu kasabası halkı tarafından kendi aralarından seçilmiş ve Çorlu kazası kadısı olan Mevlana Şeyh Osman arzıyla menzilci tayin edilmiştir. 20 Şevval 1105 (*KK. 2742*, s.8).

⁴¹ 260.000+148.594+141.406= 550.000 akçe.

Öte yandan bir önceki yıldan 62.000 akçelik bir masraf artışı ortaya çıkmıştır. Çorlu kasabası halkının çoğunluğunun çiftlik ve koyun sahibi olduğu göz önüne alınarak artan bu imdadı çekebilecek güçte oldukları düşünülmüştür. Bu durumda 1693'de olduğu gibi 550.000 akçenin yine aynı mahallerden alınması ve 62.000 akçelik fazlalığın ise Çorlu kasabası halkından toplanması kararlaştırılmıştır.(20 L. 1105)⁴²

1106/1694 yılında ise menzil beygirlerinin sayısında büyük bir artış gözlenmektedir. Beygir sayısı 110'a çıkarılan menzile Hacı Osman ibn-i Halil, menzil beygirlerini başka bir menzile geçirmemek ve halktan beygir talep etmemek kaydıyla menzilci tayin edilmiştir. (21 L. 1106)⁴³

Çorlu Menzili Silivri menziline 8 saat, İstanbul Menziline ise 20 saatlik mesafede hizmet vermiştir.

5- Bergos/Lüleburgaz Menzili

1102-1103/1690-1691 yılları arasında 6 adet menzil beygiri ile hizmet veren Bergos Menziline yıllık 104.436 akçelik masrafı bulunmaktadır. Bu masrafı karşılamak üzere avarız karşılığında menzilkeş tayin olunan Geyik, Mir-Ali, Oklağılı, Kara-Muslulu ve Mestili köylerinden toplam 104.436 akçelik bir gelir sağlanmıştır.

Kısa süre sonra, seferler nedeniyle ulak trafiğinin yoğunlaşması üzerine menzile 14 beygir ilave edilmiştir. (20 Z. 1102) Menzil masrafı da 177.618 akçe daha artmıştır.

Ayrıca eskiden beri menzilci olan Ören-Seki köyüne de avarız karşılığı 11.300 akçe tayin edilmiştir.⁴⁴

Bergos Menziline imdad olarak Bergos, Havass-ı Mahmud Paşa, Vize, Hayrabolu, Pınar-hisarı kasabalarından da toplam 155.150 akçe gelir sağlanmıştır.

Ayrıca Tekir-dağı gümrük malından da 1103/1691 yılında 10.808 akçe Bergos Menziline havale edilmiştir.⁴⁵

Bu durumda menzil gelirlerinin toplamı; 11.300 akçe Ören-Seki karyesinden, 155.150 akçe civar kasabalardan ve 10.808 akçe de Tekirdağı gümrük malından olmak üzere 177.258 akçeye ulaşmaktadır.

1691-1692 yılları arasında menzilde 20 adet beygir hizmet vermektedir. Bu tarihler arasında menzilin yıllık masrafı ise 352.800 akçe olarak kaydedilmiştir. Beygirlerin masraflarına gelince; her biri 39 akçeden

⁴² KK. 2742, s. 8.

⁴³ KK. 2742, s. 9.

⁴⁴ KK. 2742, s. 10.

⁴⁵ KK. 2742, s. 10.

günlük toplam 780 akçe ve yıllık (360 günlük) 280.800 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu tarihler arasında menzilkeş köylerden avarız karşılığında menzile sağlanan gelir toplam 115.736akçe; civar kasabalardan sağlanan gelir ise toplam 166.318 akçedir.

Bu durumda 1691-1692 yılları arasında menzil gelirlerinin toplamı; 69.342 akçe cizye geliriyle birlikte 351.396 akçeye ulaşmaktadır.

Zaman zaman menzilin artan yükü karşısında menzilhâkilerin firar ettiği veya menzilkeş ahalinin yerlerini terk ettikleri görülmektedir. Nitekim 1692 yılında savaşlar nedeniyle ulak trafiğinin ve menzil masraflarının artması Bergos Menzilhâkisinin firarıyla sonuçlanmıştır. Bunun üzerine menzilin boş bırakılmaması ve sürülebilmesi için bölge halkı arasından uygun ve güvenilir bir kimsenin kefilıyla birlikte menzilci tayin edilmesi için merkezden emir gönderilmiştir. (4 S. 1104) Bunun üzerine Bergos kadısı Mevlana Mehmed'in şer'i hüccetiyle Hacı Mustafa 1103-1104/1691-1692 yılları arasında 500.000 akçeyle menzilci tayin edilmiştir⁴⁶. Menzilin bir yıl içinde yapacağı masraf önceden hesaplanarak, menzilci tayin edilen kişiye menzil civarındaki halk tarafından vergi olarak ödenirdi. Bu verginin kaç taksitte verileceği menzilci ile halk temsilcileri arasında mahkeme huzurunda yapılan bir anlaşma ile belirlenirdi. Böylece menzilci, menzili işleterek yapacağı masrafı menzil civarındaki köy ve kasaba halkından vergi olarak alırdı. Ancak bunun dışında halktan para veya beygir vb. herhangi bir şey istemeyeceğini ve üstlendiği görevini de hakkıyla yerine getireceğini taahhüt eder ve bir de kefil gösterirdi. Böylece menzilci denetim altında tutulmuş ve görevini kötüye kullanması engellenmiş olurdu⁴⁷

Bergos menzilihâkisinin toplam gelirinin 351.396 akçe olduğu göz önüne alınırsa yeni tayin edilen menzilhâkisinin 500.000 akçeye ulaşabilmesi için 148.604 akçe açığı bulunmaktadır. Ayrıca bu açık yapılan ilavelerle (17.382 akçe), 165.986 akçeye çıkmıştır.

Merkezden gönderilen emirle bu açığın miriden talep edilmeyerek, menzilkeş tayin olunan köy ve kasabalardan karşılanması istenmiştir. (20 N. 1103)

Menzilkeş tayin olunan köy ve kasabalardan talep edilen imdadiye miktarları tabloda 1691-1692 yılına ait kısımda (+) işareti ile gösterilmiştir.

Ancak tayin edilen bu miktarların tahsil edilmesi mümkün olmadığından tahsili için merkezden yeniden emir verilmiştir.(26 Ra. 1104) Bu da menzilkeş köy ve kasabaların sıkıntı içinde olduklarını ve ilave masrafları ödemekten kaçındıklarını göstermektedir.

⁴⁶ KK. 2742, s. 11.

⁴⁷ Özkaya, s. 348 vd.; Çadırcı. s. 1361.

1104-1105/1692-1693 yılları arasında menzil yine aynı menzilcinin, Hacı Mustafa'nın yönetimindedir ve yine 500.000 akçeyle yeniden menzilci tayin edilmiştir. (7 L. 1104) Bu yıllar arasında menzilin gelirini oluşturan menzilkeş köylerden toplam 183.436⁴⁸ akçe ve menzilkeş kasabalardan da toplam 246.710 akçe imdadiye alınmıştır.

Menzilkeş köy ve kasabalardan sağlanan gelirden başka Tekirdağı gümrük malından 10.808 akçe (7 L. 1104), Saray kasabasından imdad olarak 10.000 akçe ve Hazine-i Amireden 31.960 akçe (20 N. 1106) menzilci Hacı Mustafa'nın gelirleri arasında yer almaktadır.⁴⁹

1105-1106/1693-1694 yılları arasında yine Hacı Mustafa bin Mehmed, Bergos kadısı Mevlana Abdülcelil'in arzı ile Bergos Menziline menzilci tayin edilmiştir. (24 L. 1105) Bu tarihler arasında menzilkeş köylerden toplam 171.436 akçe ve menzilkeş kasabalardan da toplam 237.910 akçe gelir sağlanmıştır.

Yine Tekirdağı gümrük malından 10.808 akçe ve Hazine-i Amireden 51.960 akçe menzil gelirleri arasında yer almaktadır. Bu gelirlerin yanısıra bir önceki yıl olduğu gibi ortaya çıkan masraf artışını karşılamak için vilayet ahalisinden "inamat" alınma yoluna gidilerek⁵⁰ Bergos ahalisi üzerine 1.459 esedî gurus tayin olunmuştur.

1106-1107/1694-1695 yılları arasında Bergos Menziline yeni menzildiler; Ebu Bekir Beşe ibni Mehmed ve oğlu Mehmed Beşe ve onun oğlu Mustafa Beşe ibni Mehmed Beşe ve ayrıca Ahmed Beşe ibni Halil Beşe tayin olunmuşlardır.⁵¹

Bergos Menzili Çorluya 10 saat, İstanbula 30 saat, Babaeskiye 6 saat, Hafsaya ise 4 saat uzaklıkta hizmet vermiştir.

6- Kuleli Menzili

1102/1690 yılında 6 adet menzil beygiriyle menzilci Hacı Mustafa ile Hacı Süleyman'ın yönetiminde hizmet veren Kuleli menzilin yıllık masrafı 104.436 akçedir. 1103/1691 yılında menzilin masrafları Vize livası nüzül bedeli ve avarız malından karşılanmıştır.⁵²

⁴⁸ Kara Muslulu köyüne fermanla 12.000 akçelik bir indirim uygulandığından menzilkeş köylerinden sağlanan toplam gelir 171.436 akçeye düşmüştür. (Bkz. *KK. 2742*, s. 11).

⁴⁹ *KK. 2742*, s. 11.

⁵⁰ Seferler ve artan masraflar nedeniyle; hazinenin, menzilin masraf artışını karşılayamayacağı belirtilmiştir (24 L. 1105) Bkz. *KK. 2742*, s. 11.

⁵¹ Bu menzildiler " bir dürlü zahmet ve usret çekdirmezsek eğer bi-emr-i İlahi hilafı zuhur idüp menzil-i mezbure za'f tarı olup malımız ile tekml idemezsek her birimizin eser-i ukubet ile hakkımızdan gelinsün deyu her biri ikrar eyledüklerine" dair Bergos Kadısının şer'i hücceti ve arzı kayıttır (21 L. 1105) Bkz. *KK. 2742*, s. 11.

⁵² *KK. 2742*, s. 12 ; *MAD 3858*. s. 76.

6 Adet beygirin menzil işlerini görmeye yeterli olmaması üzerine 1690 yılında gönderilen bir fermanla (20 Z. 1102) menzile 14 adet beygir zam yapılmıştır. Böylece menzil masrafı 177.618 akçe daha yükselmiştir. Zam yapılan bu 14 beygirin günlük masrafı 546 akçe, 233 günlük masrafları ise 127.218 akçedir. Ayrıca beygir bahası, her beygirin 30 esedî guruştan toplam 420 esedî guruş (=50.400 akçe) dir.⁵³

Menzil masrafları için imdad olarak Keşan, Baba-yı Atik, İncelik, Hatun-ili, Ahyolu kazalarından toplam 177.618 akçelik bir gelir sağlanmıştır.

1103-1104/1691-1692 yılları arasında Kuleli menzilin masrafı 352.800 akçedir. 20 beygiri bulunan menzilde beygir masrafı günlük 780, yıllık (360 günlük) ise 280.800 akçedir. Beygirlerin ücreti ise her biri 30 guruştan, 600 esedî guruş (=72.000 akçe)'tur.

1692'de Vize livası nüzüil bedelinden ve avarız malından 104.436 akçe sağlanmıştır. Ayrıca imdad olarak adı geçen kazalardan yine toplam 177.618 akçelik bir gelir sağlanmıştır.

Ayrıca hazineden gönderilen 69.342 akçe ile menzilin gelir toplamı 351.396 akçeye ulaşmıştır.⁵⁴ Ancak bu kadarlık gelire menzilin sürülmesi mümkün olmayınca 450.000 akçe ile Hacı Mustafa adlı kişi menzili tayin edilmiştir. (14 N. 1103) Bu durumda menzilin gelirinin 351.396 akçeden 450.000 akçeye çıkarılabilmesi için ihtiyaç duyulan 98.604 akçelik miktar imdad olarak aşağıdaki kazalara paylaştırılmıştır:

<u>Kazalar</u>	<u>İmdad (Akçe)</u>
Keşan	40.000
Baba-yı Atik	15.000
İncelik	10.000
Hatun-ili	10.000
Ahyolu	22.604
Toplam	98.604 akçe

1104-1105/1692-1693 yılları arasında imdad olarak sağlanan gelirden artış gözlenmektedir. Buna göre kazalardan alınan imdadiye miktarları şöyledir:⁵⁵

⁵³ KK. 2742, s. 12; MAD 4034, s. 15.

⁵⁴ 104.436+177.618+69.342=351.396 akçe.

⁵⁵ KK: 2742, s. 13.

<u>Kazalar</u>	<u>Akçe</u>
Keşan	100.000
Baba-yı Atik	45.000
İnecik	40.000
Hatun-ili	35.000
Ahyolu	56.222
Toplam	276.222 akçe

Ayrıca Hazine-i Amire'den nakit olarak 69.342 akça; Vize livası nüzül bedeli ve avarız malından 34.812 akçe; Gümülcine kazasından da imdad olarak 1.000 esedî guruş(=120.000 akçe) menzile gelir sağlanmıştır. Böylece menzil'in gelirleri toplamı 500.376 akçeye ulaşmıştır.⁵⁶

1105-1106/1693-1694 yılları arasında Keşan, Baba-yı Atik, İnecik, Hatun-ili ve Ahyolu kazalarından imdad olarak sağlanan gelir miktarı bir önceki yıl olduğu gibi yine 276.222 akçedir. Menzilci yine Hacı Mustafa'dır. Hazine-i Amire önceki yıl verdiği 69.342 akçeye 40.000 daha zam yaparak 109.342 akçe vermiştir. (26 N. 1105) Gümülcine kazasından imdad olarak bir önceki yıl olduğu gibi yine 1.000 esedî guruş (=120.000 akçe) alınmıştır. Ayrıca Vize livası nüzül bedeli ve avarız malından sağlanan imdadlarla birlikte menzilin gelirleri 582.258 akçeye ulaşmıştır.⁵⁷

Kuleli menzili Bergos'a 7 saat, İstanbul'a ise 37 saat mesafede hizmet vermiştir.

7- Edirne Menzili

1102/1690 yılında 6 menzil beygiri bulunan ve yıllık masrafı 104.436 akçe olan Edirne Menziline Hacı Mehmed menzilcidir. Bu tarihte Edirne Menzili menzilkeş köylerinden sağlanan gelir şöyledir⁵⁸ (15 Receb 1102):

<u>Menzilkeş Köyler</u>	<u>Akçe</u>
Etmekci	8.200
Hacı-Köyü	8.850
Küstü	8.800
Kara-bulud	14.500
Derviş-depe	8.800
Ahi	4.450

⁵⁶ 276.222+69.342+34.812+120.000=500.376 akçe

⁵⁷ *KK. 2742*, s. 13.

⁵⁸ *KK. 2742*, s. 15; *MAD 4034*, s. 16.

Ozgaş	11.350
Avarız	18.300
Evciler	2.911
Sürgün	7.200
Sirem	10.675
Toplam	104.036⁵⁹

1691 yılında duyulan ihtiyaç üzerine menzile 14 adet menzil beygiri daha ilave edilmiş (18 L. 1103) ve 119.196 akçe daha artan menzil masrafının eski menzilci köylerinden karşılanması yoluna gidilmiştir. Bu masraf eski menzilci köylerine şöyle paylaştırılmıştır⁶⁰:

<u>Menzilkeş Köyler</u>	<u>Akçe</u>
Dimitri	51.000
Açınovo	32.000
Soğıcak	36.196
Toplam	119.196

Böylece 1691 yılında beygir sayısı 20'ye çıkarılan menzilin yıllık masrafı 259.200 akçe; beygir masrafları 187.200 akçe ve beygir bahaları ise 600 esedî gurusu (=72.000 akçe)'ye ulaşmıştır.

Menzile ilave edilen 14 adet beygirle menzilin masrafı 148.680 akçe, 14 beygirin masrafı ise 420 esedî gurusu (=50.400 akçe) olarak kayıtlıdır. Bu durumda menzilin toplam masrafı 259.200+148.680= 407.880 akçedir⁶¹. Menzil masrafının menzilkeş köylerinden karşılanması yoluna gidilmiştir.

Aşağıda 16.Z.1102/1690'dan 1105-1106/1693-1694'e kadar menzilkeş köylerinden Edirne menziline sağlanan gelirler gösterilmiştir⁶²:

⁵⁹ Menzilkeş köylerinden sağlanan gelir toplamı 104.036 akçe olması gerekirken menzil defterine yanlış olarak 104.436 akçe kaydedilmiştir. (KK. 2742, s. 15)

⁶⁰ KK. 2742, s. 15.

⁶¹ MAD 4034, s. 16.

⁶² KK. 2742, s. 15-18.

Menzilkeş köyler	16.z. 1102/1690			1103-1104/1691-92			1104-1105/1692-93			1105-1106/1693-94		
	Akça	Arpa (kile)	Buğday (kile)	Akça	Arpa (kile)	Buğday (kile)	Akça	Arpa (kile)	Buğday (kile)	Akça	Arpa (kile)	Buğday (kile)
Etmekçi	5.814		4,5	14.040		4,5	14.040			14.014	25	14,5
Kara-bulud	10.294		8,5	24.794		5	24.794			24.794	40	8,5
Ozgaş	8.059		6,5	19.409		6,5	19.409			19.409	60	6,5
Sürgün ¹	5.336		4,5	12.936		4,5	12.936			12.936	21	4,5
Hacı-köyü	6.242		5	15.092		5	15.092			15.092	25	5
Derviş-depe	36.200		32	45.000		32	45.000			45.000	155	32
Kılsti	6.200		9	15.000		9	15.000			15.000	55	9
Ahi	3.096		5	7.546		5	7.546			7.546	13	5
Avarız	18.300		11	18.300		11	18.300			18.300	50	20
Sirem	20.000 ⁶³		17	20.000		17	20.000			20.000	85	17
Lefke	53.900		20	53.900 ⁶⁴		20	53.900			40.000 ⁶⁵	90	20
Dimitri	35.240		30	86.240		30	86.240			86.240	140	30
Nusretli	23.716		8	---		---	---			23.716	38	8
Evciler	13.259		7	16.170		7	16.170			16.170	52	7
Mihaliç	56.240 ⁶⁶		33	56.240		33	56.240			56.240	160	33
Açınovası	21.900		20	53.900		20	53.900			53.900	90	20
Sağıcak	38.184	130	27	74.380	130	27	74.390			74.380	130	27
Üsküdar (Mehmed-ce Mezrası ile)	24.149	110	23	48.150	110	23	48.150			48.150	110	23
Yassı-vıran	---	---	---	23.716	38	8	23.716					
Değirmenderesi	31.744			31.744	---	---	31.744			31.744	---	---

⁶³ Sirem köyünden alınan 51.744 akçenin 31.744 akçelik kısmı Değirmenderesi köyü üzerine yüklenmiştir (23 Muharrem 1103) Bkz. *KK. 2742.*, s. 15.

⁶⁴ Lefke köyünden alınan akçe miktarı 27 Za 1104 tarihli feranla 13.900 akçe indirimine gidilmiştir (*KK. 2742*, s. 16).

⁶⁵ Lefke köyünde feranla 115,5 esedi gurus (=13.860 akçe) luk indirimine gidildiği belirtilmektedir. (*KK. 2742*, s. 18.)

⁶⁶ Mihaliç köyünden alınan 86.240 akçenin 30.000 akçelik kısmı Derviştepe köyüne yüklendiğinden (4 R. 1103), Mihaliç köyü 56.240 akçe vermiştir. Bkz. *KK. 2742*, s. 15.

XVII.yy sonlarında menzilkış köylerden sağlanan toplam gelir miktarları⁶⁷

Yıllar	Akçe	Arpa (kile)	Buğday (kile)
1690	394.918	1.340	268
1691/92	636.891	1.339	268
1692/93	636.891 ⁶⁸		
1693/94	636.991	1.339	268

Bu köylerin yanı sıra Havas-ı Mahmud Paşa kazasının köyleride avarız karşılığında Edirne Menziline menzilkış tayin edilmişlerdir. Ancak menzil defterlerinde bu köyler ve menzile sağladıkları gelir miktarı belirtilmemiştir⁶⁹.

1103-1104/1691-1692 yılları arasında Edirne Menziline menzilci olarak yine Hacı Mehmed görevlidir. Bu tarihler arasında tabloda gösterilen menzilkış köylerden başka Edirne Menziline imdad olarak, Edirne Kalesi içindeki Çukacılar Mahallesi meskun olan Ayi'şe, Rabia, Fatıma, Emetullah adlı hatunların Hacı köyündeki mülklerinden 10.000 akçe alınmıştır (22 Z. 1103)⁷⁰. Ayrıca yine aynı tarihler arasında Havas-ı Mahmud Paşa kasabasının menzilci köylerinden de avarız karşılığı olarak 100 esedi gurusu (=12.000 akçe) imdad olarak alınmıştır (15 N. 1103)⁷¹.

1104-1105/1692-1693 yılları arasında Hacı Mehmed, İbrahim ile birlikte menzilkilik görevini sürdürür. Bu tarihte avarız karşılığında 19 adet menzilkış köyünden yıllık 636.891 akçe menzile gelir olarak sağlanmıştır. Bu arada zaman zaman köylerin artan yüklerini hafifletme çabaları göze çarpmaktadır. Lefke köyüne 13.900 akçelik bir indirim uygulandığı kayıtlıdır (27 Za 1104)⁷². Yine Havas-ı Mahmud Paşa'dan avarız karşılığı olarak alınan yıllık 12.000 akçe (=100 esedi gurusu) menzilin gelir kalemleri arasında yer almaktadır. Ayrıca yine aynı tarihlerde Edirne kazasına bağlı bulunan Üsküdar nahiyesi köylerinden önceki yıl olduğu gibi 100.000 akçe imdad olarak kayıtlıdır (25 L. 1104)⁷³.

⁶⁷ Menzil defterinde verilen yekun miktarları esas alınmıştır.

⁶⁸ 1104-1105/1692-1693 yılları arasında toplam 19 köy ve yıllık 636.891 akçelik gelir kayıtlıdır. Ancak hangi köyden ne kadar gelir sağlandığı belirtilmemiştir. Toplam miktarın aynı olması ve yine Lefke köyünde 13.900 akçelik indirimin uygulanması bir önceki yılda kaydedilmiş köylerden sağlanan akçe gelirinin sözü edilen yıllar arasında da sabit kaldığını düşündürmektedir. Arpa ve buğday miktarları ise menzil defterine kayıtlı değildir (KK. 2742, s. 17).

⁶⁹ KK. 2742, s. 15.

⁷⁰ KK. 2742, s. 16.

⁷¹ KK. 2742, s. 16.

⁷² KK. 2742, s. 17.

⁷³ KK. 2742, s. 17.

Böylece 1692-1693 yılları arasında Edirne Kazasına bağlı bulunan Üsküdar nahiyesinin köylerinin imdadiye olarak verdikleri toplam 72 hisseden 100.000 akçe menzile gelir sağlanmıştır. Her bir hissenin 1.389 akçeye karşılık geldiği Edirne ikinci kadısı Mevlana Ali tarafından kaydedilmiştir.

1105-1106/1693-1694 yılları arasında Edirne Menziline yine Hacı Mehmed ve vekili İbrahim menzilcilik görevini yürütmektedirler. Bu tarihler arasında Edirne kazasına tabi menzilkeş köyler tabloda gösterilmiştir. Menzilkeş tayin edilen bu köylerden başka Edirne hisarı içindeki Çukacılar Mahallesinden 10.000 akçe, Menzilci Hacı Mehmed'in masraflarına karşılık temessük ile alınmıştır (2 Ra. 1106)⁷⁴. Ayrıca yine önceki yıllarda olduğu gibi avarız karşılığı olarak 100 esedî guruş (=12.000 akçe) Havas-ı Mahmud Paşa tarafından alınmıştır. Hazine-i Amire den de 1.000 esedî guruş (=120.000 akçe) gönderilmiştir.

Önemli bir kavşak noktası ve ordunun sefer sırasında konaklama merkezi olan Edirne Menzili Kuleli Menziline 7 saat, İstanbul Menziline ise 44 saat mesafede hizmet vermiştir.

Görüldüğü gibi Edirne Menzili 1690 yılında 6 adet menzil beygiri ile hizmet verirken 1691 yılında ordudan gelen istek üzerine beygir sayısı 20 ye çıkarılmıştır. Bu durumda artan masraflar için civar köylerden ek vergiler alınmıştır. Yine aynı yıl, Edirne Menziline gelir sağlayan çok sayıda menzilkeş köy kaydedilmiştir. Bu menzilkeş köylerden yaklaşık olarak 400.000 akçeye varan yıllık vergi ile 1.340 kile arpa ve 268 kile buğday alınmıştır. Bir sonraki yıl yine aynı vergiler alınmaya devam edilmiştir. 1693-94 yılına gelindiğinde ise Edirne menziline bakan menzilkeş köylerde kuraklık görülmesine rağmen yine vergi alınmaya devam edilmiştir. Bununla birlikte zaman zaman menzilkeş köylerin yükü hafifletilmeye çalışılmıştır. Örneğin Lefke Köyünden alınan vergi miktarında fermanla indirimle gidilmiştir. Zaman zaman da bir menzilkeş köyün vergi yükü hafifletilirken o köyün vermek durumunda olduğu meblağın bir miktarı durumu daha iyi olan bir başka menzilkeş köy üzerine yüklenmiştir. Örneğin 1691 yılında Sirem köyünden alınacak olan 51.744 akçenin 31.744 akçelik kısmı Değirmenderesi Köyünden alınmıştır. Menzil masrafları büyük ölçüde menzilkeş köyler tarafından karşılanmış; menzil masraflarının sadece küçük bir kısmı (1693/94'de 120.000 akçe) Devlet hazinesi tarafından karşılanmıştır.

Bu durumda özellikle seferler nedeniyle menzillerin masraflarının artması, menzil masraflarını karşılayan menzilkeş köylerin sıkıntıya düşmelerine yol açmıştır. Ancak vergi yüklerinin artmasına rağmen yine de menzili ayakta tutmaya çalıştıkları görülmektedir.

⁷⁴ KK. 2742, s. 18.

Öte yandan aynı yol üzerinde bulunan ve aynı sayıda menzil beygiri ile hizmet veren menzillerin masraflarında farklılıklar gözlenebilmiştir. Bunun nedeni menzilin kapasitesi, bulunduğu konum ve önemi ile ilgili olduğu kadar, menzilcinin tutumuyla da ilgili olmuştur. Zaman zaman menzilciler yapmadıkları masrafları da menzil giderleri arasında göstermişlerdir.

Haberleşme gibi devlet için vazgeçilmez bir işlevi yerine getiren menzillerin sürekliliğinin sağlanması, devlet açısından öncelikli geliyordu. Bir yandan menzilin ayakta kalmasını sağlamak bir yandan da menzili destekleyen menzilkeş köylerin yükünü hafifletmek amacıyla menzillerde yeni düzenlemelere gidilecekti.⁷⁵

Sonuç

Sonuç olarak 17.yy sonlarında İstanbul ve Edirne arasındaki menzillerin kapasitelerinin ve faaliyetlerinin arttığı gözlenmektedir. Ayrıca Rumeli orta kol üzerinde yapılan seferlerde ordunun izlediği güzergah üzerinde olmaları nedeniyle askeri ve stratejik açıdan da önemli bir fonksiyona sahip olmuşlardır. Özellikle seferler sırasında merkezle haberleşmenin çabuk ve düzenli bir şekilde sağlanması büyük önem taşımıştır. Böyle olağanüstü durumlarda menzillerin yoğunlaşan ulak trafiğini karşılayabilmeleri için öncelikle menzil beygirlerinin sayılarının arttırılmasına gidilmiştir. Bu durumda artan masrafların karşılanması yine menzilin civarındaki menzilkeş tayin edilen köy ve kasaba halkına düşmüştür. Üstelik kıtlıkların olması veya yangınların yaşanması da durumu değiştirmemiştir. Özellikle 17.yy sonlarında her yıl artan oranlarda vergi (imdadiye) alınmaya devam edilmiştir. Böylece herşeye rağmen, menzilleri ayakta tutmak, sürekli hizmet vermelerini sağlamak amaçlanmıştır.

Özellikle halkın omuzuna her yıl ağırlaşarak binen imdadiyeler sonucu menzilkeş köylerin halkının köylerini terk etmesi ve yine menzilcilerin artan masrafları karşılayamayarak menzillerinden firar etmeleri 17.yy sonlarında sıkça rastlanılan örneklerdir. Bunun üzerine merkezi yönetim yeni düzenlemelerle menzil sistemini ayakta tutmaya çalıştığı görülmektedir. Nitekim yapılan düzenlemelerle Posta Teşkilatı kuruluncaya dek menzil teşkilatı ayakta kalabilmiş ve imparatorluğun her köşesi ile haberleşme bu teşkilat sayesinde yapılmıştır.

⁷⁵ 1697'den itibaren menzillerde yeni bir uygulamaya gidilerek menzil beygirleri yol/saat ücreti ile kiralanmaya başlamıştır. *MAD 3169*, s. 2-4; Özkaya, s. 351 vd.; Halaçoğlu, s. 17.

Menzil Mesafeleri

Menziller	Önceki menzile uzaklığı (saat)	İstanbul'a uzaklığı (saat)
Büyük Çekmece	6	6
Silivri	6	12
Çorlu	8	20
Bergos/Lüleburgaz	10	30
Kuleli	7	37
Edirne	7	44

Yıllık Menzil Masrafları

Menziller	1690/1691		1691/1692		1692/1693	
	Beygir adedi	Masrafı (akçe)	Beygir adedi	Masrafı (akçe)	Beygir adedi	Masrafı (akçe)
İstanbul			20	447.360	20+10	671.040
Silivri ⁷⁶	18	402.624	30	671.040	30+20	671.040 +447.360
Çorlu	6	104.436	20	352.800	50	500.000
Bergos	6+14	104.436+1 77.618	20	352.800	50	500.000
Kuleli	6+14	104.436+1 77.618	20	352.800		
Edirne	6+14	104.436+1 19.196	20+14	259.200+ 148.680		

Menzil Gelirleri - Silivri Menzili Gelirleri

Gelir kalemleri	1691/1692 (akçe)	1692/1693 (akçe)
Hazine-i Amire	372.800	100.000
İstanbul Cizye Malı	745.600	

⁷⁶ Silivri Menziliinde 1693/1694'de 80 adet menzil beygiri ve 1.118.400+671.040 akçelik menzil masrafı ve 1694/1695'de ise 130+20 adet menzil beygiri ve 3.355.200 akçelik menzil masrafı bulunmaktadır (Bkz. *KK.Nr. 2742*, s. 6).

Çorlu Menzili Gelirleri

Gelir kalemleri	1690-91 (akçe)	1691-92 (akçe)	1692-93 (akçe)	1693-94 (akçe)
Çorlu kasabası nefsinden	145.564	250.000	104.436+145.564 ⁷⁷	250.000 +62.000
Çorlu ermenileri	10.000	10.000	10.000	10.000
Hazine-i amire	9.506	91.406	91.406	550.000
Çorludan imdadiye		7.000	25.000	25.000
Çorlu köylerinden		7.000	30.000	30.000
Ereğli nahiyesinden		7.000	23.594	23.594
Bergos nahiyesinden		7.000	40.000	40.000
Midye nahiyesinden		7.000	30.000	30.000

Bergos Menzili Gelirleri

Gelir kalemleri	1690-91 (akçe)	1691-92 (akçe)	1692-93 (akçe)	1693-94 (akçe)
Geyik Karyesi	3.230	3.230+2.400	5.630	5.630
Mir-Ali Karyesi	8.078	8.078+5.500	13.578	13.578
Oklağılı Karyesi	10.000	10.000+6.800	16.800	16.800
Kara Muslulu Karyesi	30.000	30.000+19.000	42.000	30.000
Mestili Karyesi	53.128	53.128+34.000	87.128	87.128
Ören-Seki Karyesi	11.300	11.300+7.000	18.300	18.300
Bergos Kasabası	60.000	60.000+38.000	98.000	98.000
Havass-ı Mahmud Paşa	12.000	12.000	12.000	12.000
Vize Kasabası	13.150	13.510+8.600	22.110	22.110
Hayrabolu Kasabası	30.000	30.000+18.600	48.800	30.000
Pınar-Hisar Kasabası	40.000	40.000+25.800	65.800	65.800
Saray Kasabası			10.000	10.000
Tekirdağ Gümrüğü	10.808	10.808	10.808	10.808
Cizye Malı		69.342		
Hazine-i Amire			31.960	51.960

⁷⁷ Çorlu Kasabası halkından alınan miktar.

Kuleli Menzili Gelirleri

Gelir kalemleri	1690-91 (akçe)	1691-92 (akçe)	1692-93 (akçe)	1693-94 (akçe)
Keşan Kazası	60.000	60.000+40.000	100.000	100.000
Baba-yı Atik Kazası	30.000	30.000+15.000	45.000	45.000
İncik Kazası	30.000	30.000+10.000	40.000	40.000
Hatun-İli Kazası	25.000	25.000+10.000	35.000	35.000
Ahyolu Kazası	32.618	32.618+22.604	56.000	56.222
Gümilcine Kazası			120.000	120.000
Vize Livası Nüzül Bedeli		104.436	34.812	76.694
Hazine-i Amire		69.342	69.342	69.342+40.000

Edirne Menzili Gelirleri

Menzilkeş köyler	16.z. 1102/1690		1103-1104/1691-92			1104-1105/1692-93			1105-1106/1693-94			
	Akça	Arpa (Kile)	Buğday (Kile)	Akça	Arpa (Kile)	Buğday (Kile)	Akça	Arpa (Kile)	Buğday (Kile)	Akça	Arpa (Kile)	Buğday (Kile)
Etmekçi	5.814	25	4,5	14.040	25	4,5	14.040			14.014	25	25
Kara-bulud	10.294	40	8,5	24.794	25	5	24.794			24.794	40	8,5
Ozgaş	8.059	60	6,5	19.409	60	6,5	19.409			19.409	60	6,5
Sürgün	5.336	21	4,5	12.936	21	4,5	12.936			12.936	21	4,5
Hacı-köyü	6.242	25	5	15.092	25	5	15.092			15.092	25	5
Deriş-depe	36.200	255	32	45.000	155	32	45.000			45.000	155	32
Küsti	6.200	55	9	15.000	55	9	15.000			15.000	55	9
Ahi	3.096	13	5	7.546	13	5	7.546			7.546	13	5
Avarız	18.300	50	11	18.300	50	11	18.300			18.300	50	20
Sirem	20.000	85	17	20.000	85	17	20.000			20.000	85	17
Lefke	53.900	90	20	53.900	90	20	53.900			40.000	90	20
Dimitri	35.240	140	30	86.240	140	30	86.240			86.240	140	30
Nusretli	23.716	38	8	---	---	---	---			23.716	38	8
Evciler	13.259	52	7	16170	52	7	16.170			16.170	52	7
Mihaliç	56.240	160	33	56.240	160	33	56.240			56.240	160	33
Açınovası	21.900	90	20	53.900	90	20	53.900			53.900	90	20
Soğcak	38.184	130	27	74.380	130	27	74.390			74.380	130	27
Üsküdar (Mehmedce Mezrası ile)	24.149	110	23	48.150	110	23	48.150			48.150	110	23
Yassı-viran	---	---	---	23.716	38	8	23.716					
Değirmen-Deresi	31.744			31.744			31.744			31.744		
Edirne Kalesindeki Çukacılar Mahallesinden				10.000			10.000			10.000		
Havas-ı Mahmut Paşa'nın Menzili Köylerinden				12.000			12.000			12.000		
Üsküdar Nahiyesi Köylerinden				100.000			100.000			100.000		
Hazine-i Amire				---	---					120.000	---	---

KAYNAKÇA**KK 2742****MAD 3169****MAD 3858****MAD 4030****MAD 4034.**

Redif Askeri Talimatnamesi Sureti, Süleymaniye Kütüphanesi, Türkçe yazmalar, Hüseyin Paşa Kıs.nr. 813/4.

Lütfi Paşa, *Tevarih-i Al-i Osman*, İstanbul, 1341,

Lütfi Paşa, *Asaf-nâme*, İstanbul, 1326.

Altunan, Sema; "Osmanlı Devletinde Haberleşme Ağı: Menzilhaneler", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10.

Bostan, M. Hanefi, "Osmanlı Devletinde Yol ve Haberleşme Sistemi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 82 (1993).

Bozkurt, Rıza *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*, Ankara, 1966

Çadırcı, Musa "Posta Teşkilatı Kurulmadan önce Osmanlı İmparatorluğunda Menzilhane ve Kiracıbaşılık", *VIII Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976)*, C.II, Ankara, 1981.

Ertaş, Yaşar "XVIII. Yüzyıl Başlarında Rumelideki Menzillerin Askeri Fonksiyonları", *CBÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*.

Güçer Lütfi, *XVI ve XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meseləsi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964.

Halçoğlu, Yusuf, *Osmanlılarda Ulaşım Ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara, 2002.

Halaçoğlu, Yusuf "Klasik dönemde Osmanlılarda Haberleşme ve Yol Sistemi", *Çağın Yakalayan Osmanlı*, IRCICA, Yay.Haz.E.İhsanoğlu-M.Kaçar, İstanbul, 1995.

Halaçoğlu, Yusuf, *Osmanlı İmparatorluğunda Menzil Teşkilatı ve Yol sistemi*, İstanbul, 1982.

Heywood, Colin J. "The Ottoman Menzilhane and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth Century", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri*, Yay.Haz. O.Okuyar-H.İnalçık, Ankara, 1980.

- Heywood, Colin "Osmanlı Döneminde Via Egnatia: 17.Yüzyıl sonu ve 18. Yüzyıl Başında Sol Kol'daki Menzilhaneler" *,Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, Editör: Elizabeth A. Zachariodou, İstanbul, 1999.
- Küçükkaya, Gülçin "Mimar Sinan dönemi İstanbul-Belgrad Arası Menzil Yapıları Hakkında Bir Deneme".
- Miroğlu, İsmet "Osmanlı Yol Sistemimine Dair", *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi*, 15 (İstanbul, 1997).
- Müderrişoğlu, M.Fatih "Menzil Kavramı ve Osmanlı Devleti'nde Menzil Yerleşimleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10 (Ankara, 2002).
- Mühürdaroğlu, Fatih "Mimar Sinan'ın Ana Yollar Üzerinde İnşa Ettiği Menzil Külliyesi", *Milli Kültür*, 71 (Nisan 1990).
- Özkaya Yücel, "XVIII.Yüzyılda Menzilhane Sorunu", *DTCFD*, XXVIII (3-4), Ankara, 1970.
- Pakalın, M Zeki *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II (İstanbul, 1983),
- Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türki*, İstanbul, 1978.
- Sertoğlu, Mithat *Osmanlı Tarih Lugatı*, İstanbul, 1986.
- Tongur Hikmet; *Türkiye'de Genel kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, Ankara, 1964,